

PM 2009: RII (Dnr 315-2871/2008, 315-2777/2008)

Ett energieffektivare Sverige (SOU 2008:25), Vägen till ett energieffektivare Sverige (SOU 2008:110)

Energimyndighetens rapport "Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning" Remiss från Näringsdepartementet

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Som svar på remisserna från Näringsdepartementet överlämnas och åberopas denna promemoria.
2. Protokollet i detta ärende förklaras omedelbart justerat.

Föredragande borgarrådet Ulla Hamilton anför följande.

Ärendet

Stockholms stad har fått energimyndighetens rapport "Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning" samt energieffektiviseringsutredningens slutbetänkande, "Vägen till ett energieffektivare Sverige" på remiss från Näringsdepartementet. Remisstiden sträcker sig till och med den 31 januari 2009. Staden har medgett visst anstånd med att inkomma med svar. En sammanfattning av remisserna bifogas ärendet. Slutbetänkandet i sin helhet finns att läsa på <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/115855> . Energimyndighetens rapport finns på <http://www.swedishenergyagency.se>

Energimyndighetens rapport "Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning"

Regeringen har uppdragit åt Energimyndigheten att föreslå verktyg för offentlig upphandling av energirelaterade produkter utifrån produktens miljöprestanda respektive tjänster och under beaktande av kostnadseffektivitet (N 2007/3478/E). Energimyndigheten har till regeringen lämnat sin slutredovisning och rapport "Våga vara bäst! Upphandling av energieffektiva produkter i svensk offentlig sektor". Frågor som diskuteras i rapporten är bl.a. följande:

- Hur får vi ökad spridning av existerande energieffektiva produkter och system i den offentliga sektorn?
- Hur kan den offentliga sektorn hjälpa till att förändra marknaden för dessa produkter utanför den offentliga sektorn?

Energimyndighetens rapport innehåller, i sammanfattad form, följande förslag:

1. Att regeringen fattar beslut om bindande krav för statliga myndigheter och verk att handla upp produkter som minst uppfyller baskraven enligt Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier eller likvärdiga kriterier för energieffektiva produkter.

2. Att uppdra åt Energimyndigheten att med hjälp av frivilliga avtal inom ramen för program riktade till kommuner och landsting få dessa att åta sig att upphandla enligt samma kriterier som den statliga sektorn.
3. Att en förstudie initieras för att utreda nyttorna med, verktygen för och samordningen av produktrelaterad energistatistik. Att innehåll i detta förslag preciseras vidare och koordineras inom Energieffektiviseringsutredningen.
4. Energimyndigheten anser att det är av stor vikt att en bedömning görs av det samlade statistikbehovet inom energieffektiviseringsområdet när energieffektiviseringsutredningen är klar.
5. Energimyndigheten ges i uppdrag att ansvara för strategisk samordning, utveckling, uppföljning och revision av offentliga sektorns energiarbete. Samordning sker även med aktiviteter riktade till konsumenter och företag.

Miljöstyrningsrådet föreslås få ett utökat uppdrag att anpassa svenska upphandlingskriterier mot internationella, ta fram utbildningsunderlag till aktörer inom offentlig sektor samt att i samarbete med Energimyndigheten anordna en nationell konferens om energieffektivisering i den offentliga sektorn.

Energieffektiviseringsutredningens slutbetänkande, ”Vägen till ett energieffektivare Sverige” (SOU 2008:110)

Energieffektiviseringsutredningen, som har haft regeringens uppdrag att föreslå hur EG:s energieffektiviseringsdirektiv ska genomföras i Sverige, har lämnat sitt slutbetänkande ”Vägen till ett energieffektivare Sverige”. Utredningen har också lämnat ett delbetänkande, ”Ett energieffektivare Sverige”.

I utredningen föreslås ett antal åtgärder inom sektorerna bostads- och service-sektorn, industrisektorn, transportsektorn och den offentliga sektorn. Därutöver lämnas vissa förslag angående statistik, utbildning och några andra följdförslag av mindre betydelse för Stockholms stad.

Utredningen beräknar att de förslag som lämnas samt vissa redan beslutade åtgärder leder till en energieffektivisering motsvarande ca 12-14 procent slutlig energianvändning eller 17-18 procent primär energianvändning.

De åtgärder som föreslås inom bostads- och servicesektorn avser följande:

- Förstärkta statliga stöd till energieffektivisering i byggnader
- Skärpta byggregler
- Utvärdering av energideklaration av byggnader
- Fortsatt främjande av energitjänster
- Utökad satsning på teknikupphandling och marknadsintroduktion
- Effektivare fjärrvärme
- Individuell energimätning i flerbostadshus

Inom energisektorn föreslås bl.a. att energirådgivningen till mindre och medelstora företag stärks. Det föreslås att regionala energikontor, kommunala energi- och klimatrådgivare, länsstyrelserna och energitjänstföretagen bör involveras i detta arbete.

Inom transportsektorn föreslås åtgärder avseende följande:

- Förstärkt koldioxidkomponent i fordonsskatten m.fl. skattefrågor
- Samhällsplanering för effektivare transporter
- Bindande utsläppskrav
- Gemensamt koncept för sparsam körning av arbetsmaskiner m.m.

Frivilliga avtal mellan kommuner och staten

Frivilliga avtal mellan kommuner och staten som ett sätt att bredda arbetet med energieffektivisering föreslås i både Energimyndighetens rapport och utredningens slut-

betänkande. Avtalen föreslås vara ett sätt att uppfylla EG-direktivets krav på den offentliga sektorn som ett föredöme, utan att behöva ålägga kommunerna ett åtagande lagstiftningsvägen.

Avtalen föreslås innebära att kommunerna ska göra en översiktlig kartläggning av energianvändningen. Detta kommer att ligga till grund för en energi-effektiviseringsstrategi och sedermera ett avtal. I avtalet ska kommunen precisera vilka åtgärder som kommer att genomföras och vilka mål som ska nås. Kommunen ska årligen redovisa hur energianvändningen utvecklas, samt redovisa mål och resultat till allmänheten t.ex. via en hemsida.

Kommunen ska också åta sig vissa åtgärder i samband med offentlig upphandling. Kommunen kan välja 2 av 6 åtaganden som framgår av EG-direktivet (2006/32/EG) om effektivare energianvändning och energitjänster. Vad åtgärderna innebär mer exakt är svårt att avgöra utifrån EG-direktivet men de innefattar bl.a. krav på att inköp av utrustning och fordon ska ske utifrån energieffektivitet samt att befintlig utrustning som ägs av kommunen ska bytas ut eller modifieras i enlighet med detta. Därutöver finns krav avseende fastighetsförvaltning t.ex. avseende att utnyttja energibesiktningar och genomföra de därav följande kostnadseffektiva rekommendationerna.

I Energimyndighetens rapport föreslås också att det i kommunens åtaganden ska ingå att upphandla enligt samma krav som de statliga myndigheterna, vilket innebär i enlighet med Miljöstyrningsrådets krav.

Statens åtagande i avtalet avser framför allt support, kompetensutbyggnad samt informationsspridning.

Beredning

Ärendena har remitterats till stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, trafik- och renhållningsnämnden, AB Familjebostäder, AB Svenska Bostäder och AB Stockholmskem. Samtliga har lämnat kontorsyttranden på grund av den korta remisstiden. Trafikkontoret har lämnat två separata remissvar över de båda ärendena.

Ärendet "Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning" (dnr 315-2777/2008) har även remitterats till serviceförvaltningen som inkommit med ett kontorsyttrande.

Stadsledningskontoret delar i stora delar såväl utredningens som Energimyndighetens uppfattningar. I vissa avseenden lämnar dock rapporten och utredningen förslag som inte är fullt ut samstämmiga. Kontoret förutsätter att dessa oklarheter kommer att elimineras i den fortsatta beredningen av ärendet.

Kontoret anser slutligen att de åtgärder som presenteras bör leda till besparingar och effektiviseringar och att en finansiering genom skattehöjningar därmed inte borde behövas.

Miljöförvaltningen fokuserar sitt svar på slutrapporten. Förvaltningen delar de förslag om frivilliga avtal mellan stat och kommun som utredningen lägger fram. Förvaltningen vill särskilt betona ansatserna med avtal som är anpassade till den enskilda kommunens förutsättningar. Förvaltningen anser att större krav bör ställas på staten till exempel gällande upphandling av energideklarationer m.m. samt ett flexibelt och bättre ekonomiskt stöd till kommunerna inom ramen för frivilliga avtal.

Trafikkontoret påpekar att Energimyndighetens rapport nästan inte alls behandlar en sådan central uppgift som offentlig belysning i utomhusmiljöer. Då inte Miljöstyrningsrådets arbete med att förändra sina skall-krav är färdigt och inte heller energieffektivitetsutredningen kunnat beaktas är det svårt att bedöma Energimyndighetens förslag. Detta gör att förslagets krav bör införas successivt och med frivillighet som grund. Avseende Energieffektiviseringsutredningens förslag om energieffektiviseringsavtal mellan staden och staten så anser kontoret att avtalsförslagen måste remitteras till de berörda förvaltningarna och bolagen inom staden.

Serviceförvaltningen besvarar Energimyndighetens rapport med att det ofta inte är tillgången till krav och kriterier som utgör ett problem, utan snarare hur dessa ska tillämpas och följas upp. Här behövs utökad tillgång till juridiskt och tekniskt stöd samt marknadskunskap. Förvaltningen betonar vikten av att standarder och upphandlingskriterier i högre grad utvecklas så att de är tillämpliga inom tjänstesektorn. Slutligen framhåller förvaltningen att även om behovet av ökad samordning och harmonisering inom området är stort, så måste upphandlingsarbetet och därtill hörande affärsrelationer präglas av flexibilitet och handlingsfrihet. Varje enskild upphandling genomförs under specifika förutsättningar vad gäller exempelvis affärens omfattning, avtalslängd, konjunkturläge och marknadssituation i övrigt.

AB Familjebostäders remissvar behandlar de åtgärdsförslag som direkt berör bolagets verksamhet. Bolaget anser att tyngdpunkten på ekonomiskt statligt stöd för energieffektivisering bör ligga på bidrag för åtgärder för att utveckla och marknadsintroducera ny energieffektiv teknik. Bolaget framför att det föreslagna kravet på individuell mätning av varmvatten i ny- och ombyggnad av byggnader som rymmer bostäder även bör omfatta krav på individuell debitering, samt att dessa ska kompletteras med krav på individuell mätning och debitering av värme. *AB Familjebostäder* anser även att det är viktigt att kommunala energieffektiviseringsprogram eller energieffektiviseringsavtal ska vara frivilliga att ansluta sig till. Orsaken är att olika verksamheter har kommit olika långt i energieffektiviseringsarbetet och har olika nytta av program eller avtal.

AB Stockholms hem konstaterar att bolaget i huvudsak kan instämma i *AB Familjebostäders* remissvar beträffande förslagen utom avseende deras förslag att införa individuell mätning och debitering av värme. Bolaget påpekar också avseende betänkandets förslag på skärpta byggregler att det är viktigt att begreppet ombyggnad definieras noga och vilka typer av fastigheter som ska omfattas av kraven vid ombyggnad. Det är väsentligt att hänsyn tas till de bevarandekrav som finns för olika typer av kulturklassade byggnader och de speciella svårigheter som uppstår vid energisparåtgärder i dessa.

AB Svenska Bostäder anser avseende förslaget om individuell mätning av varmvatten i flerbostadshus att även debiteringen bör vara individuell. Det är just den individuella debiteringen av kostnaderna för varmvattenförbrukningen som kan ge betydande energibesparingar och inte installationen av mätare i sig. Bolaget ser däremot inte att individuell mätning av värme kan motiveras ur miljösynpunkt om fastighetsdriften är effektiviserad. Bolaget stödjer inte att hushålls- och verksamhetsel omfattas av energideklarationen.

Mina synpunkter

Inledningsvis vill jag framhålla att det är olyckligt att staden inte nåddes av remissen av slutbetänkandet när denna remitterades från departementet. Remisstiden för en kommuns räkning var kort redan från början och dessutom försenades remissen till kommunen med nästan en månad. Det har därför inte funnits möjlighet att behandla samtliga förslag utan staden har fått koncentrera sitt remissvar till de för kommunen mest betydande förslagen.

Energieffektivisering är en av de viktigaste åtgärderna för att kunna reducera utsläppen av växthusgaser. I ett land som Sverige där den huvudsakliga elproduktionen är fossilfri kan energieffektiviseringar också bli ett medel att åstadkomma ett överskott av miljövänlig energi som i sin tur kan bidra till att minska behovet av utbyggt kolkraft i våra grannländer.

Jag ställer mig likt stadens remissinstanser positiv till de principiella utgångspunkter som utredningens slutbetänkande ger uttryck för. Energieffektivisering av befintliga fastigheter är en av de stora utmaningarna som Stockholm står inför för att minska

ka sin energiförbrukning. Staden har redan antagit ett mål om en 10-procentig energibesparing till 2011. Såväl stadens fastighetskontor som fastighetsbolag arbetar kontinuerligt med förbättringar i samarbete med ombyggnationer och staden har ett eget energicentrum som skall stödja förvaltningar och bolag i deras effektiviseringssträvanden. Stadens fastighetskontor har inlett ett treårigt EPC-projekt att inventera och påbörja energieffektiviseringsåtgärder för halva fastighetsbeståndet som kontoret förvaltar. Staden och dess bolag har emellertid sammanlagt cirka 12 miljoner kvadratmeteryta och det kommer att krävas mycket stora insatser för att åtgärda alla dessa fastigheter. Även om energieffektiviseringsåtgärder i grunden är en investering över tid kan särskilt prövandet av nya tekniker initialt vara kostsamma och statligt stöd kan vara en förutsättning för att få till stånd pilot- och utvecklingsprojekt. Jag instämmer med stadsledningskontorets synpunkter och förordar förslaget om fortsatt och utvidgat statligt stöd till energieffektiviseringar i byggnader, framför förslaget om skattereduktion enligt ROT-avdrags förebild. Jag befarar att avdragsmodellen inte kommer att vara lika teknikdrivande som bidragsmodellen eftersom incitament att välja annat än den billigaste och minst energieffektiva tekniken saknas.

Förslaget om skärpta byggregler avseende energihushållningskrav kan vara ett sätt att åstadkomma mera energisnåla byggnader. Det beror dock på hur kraven ställs. Anpassas inte kraven till den tekniska utvecklingen finns istället risk att den verkar hämmande. Idag finns teknik att bygga mycket energisnåla byggnader, men Boverkets regler ligger fortfarande långt ifrån energiförbrukningen i lågenergihus. Det ligger nära till hands att Boverkets regler i denna del snarare har hämmat än drivit på utvecklingen. Här skulle kommuner i egenskap av samhällsplanerare kunna spela en mycket viktigare roll. Kommunen kan idag bara ställa krav på energieffektivitet i det fall kommunen äger marken. Lagen borde ändras så att krav på energieffektivitet även kan ställas i detaljplan.

Förslaget att införa skärpta regler vid ombyggnation kan vara ett bra sätt att få till stånd långsiktigt lönsamma energieffektiviseringsåtgärder. Här finns en del synpunkter att beakta från stadens bostadsbolag. AB Familjebostäder framhåller att det är viktigt att ombyggnad definieras så att inte sedvanligt underhåll riskerar att skjutas upp då en fastighetsägare inte anser sig ha råd med tvingande energieffektiviseringsåtgärder. Det är också viktigt att, som AB Stockholmshem påpekar, ta hänsyn till eventuella bevarandekrav som kan finnas på kulturklassade byggnader och som kan försvåra energieffektiviseringsåtgärder.

Avseende förslaget om individuell mätning av varmvatten vid ny- och ombyggnad vill jag hänvisa till de synpunkter som inkommit från stadens bostadsbolag och miljöförvaltningen. Att endast ställa krav på mätning utan att koppla detta till individuell debitering riskerar att endast leda till kostsamma installationer av mätare och utebliven miljövinst. Det är just genom att koppla den egna användningen till debiteringen som ett incitament att reducera varmvattenförbrukningen skapas.

Jag instämmer i synpunkterna från AB Familjebostäder att även individuell mätning och debitering av värme bör införas. Det pilotprojekt som bolaget genomför med individuell mätning och debitering av varmvatten såväl som värme visar på stora minskningar även avseende värmeanvändning.

Utredningen föreslår att kommuner och landsting erbjuds att teckna särskilda energieffektiviseringsavtal med staten genom Energimyndigheten. Jag ställer mig tveksam till om detta är en bra modell för att initiera kommunernas arbete med energihushållning. Jag befarar att förslaget kommer att innebära ökad byråkrati och sluka stora administrativa resurser snarare än att leda till faktiska resultat. För det fall detta förslag genomförs är det avgörande att avtalen beaktar kommunernas olikheter och skapar förutsättningar för att ta avstamp i det arbete som redan drivs lokalt. Det är också viktigt för Stockholms stads del att de större kommunernas särskilda förhållanden inte glöms bort.

Jag ställer mig även tveksam till förslaget om Forum för energieffektivisering. Jag anser att ytterligare en organisation riskerar att komplicera arbetet snarare än att underlätta. Avseende förslaget att involvera kommuner i ökad energirådgivning till små och medelstora företag vill jag påpeka att det finns en privat marknad för energirådgivning och det är ytterst tveksamt att kommuner och myndigheter ska gå in och konkurrera på denna.

Avslutningsvis vill jag understryka att det är mycket viktigt att det arbete som inlett med energideklarationer verkligen följs upp och fortsätter. Jag tror att detta verktyg kan visa sig utomordentligt effektivt för att öka energihushållning i fastigheter och det är viktigt att detta inte tappas bort i och med alla nya förslag som presenteras i slutbetänkandet.

Energimyndighetens rapport ”Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning” lämnar förslag på olika verktyg och åtgärder som främjar offentlig upphandling av energieffektiv utrustning. Rapporten behandlar i huvudsak installationsutrustning i byggnader och berör endast mycket översiktligt en sådan central uppgift som offentlig belysning utomhus.

Jag delar uppfattningen att det är positivt med en samordning av de krav som ställs i upphandlingar. Stockholms stad köper i allt större utsträckning komplexa tjänster framför enskilda produkter och här finns ett behov av att utveckla standarder och upphandlingskriterier. Förutom kraven i sig är det viktigt med stöd vid uppföljning och utvärdering av kraven. Serviceförvaltningen framhåller i sitt remissvar framförallt vikten av utökad tillgång till juridiskt och tekniskt stöd samt marknadskunskap när det kommer till uppföljningen. Behovet av ökad samordning och harmonisering är stort, men som både stadsledningskontoret och serviceförvaltningen framhåller är det viktigt att beslut om vilka krav och kriterier som ska användas bestäms av den upphandlade myndigheten. Varje enskild upphandling genomförs under speciella omständigheter och det är den upphandlande enheten som har möjligheten att anpassa krav och kriterier så att de sammantaget ger bästa resultat i varje enskild affär.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Som svar på remisserna från Näringsdepartementet överlämnas och återopas denna promemoria.
2. Protokollet i detta ärende förklaras omedelbart justerat.

Stockholm den 29 januari 2009

ULLA HAMILTON

Bilagor

1. Sammanfattning av Ett energieffektivare Sverige (SOU 2008:25), Vägen till ett energieffektivare Sverige (SOU 2008:110)
2. Sammanfattning av Energimyndighetens rapport "Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning"

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Det antecknades till förteckningen att socialdemokraterna och vänsterpartiet lämnar ärendet utan eget ställningstagande.

ÄRENDET

Stockholms stad har fått energimyndighetens rapport ”Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning” samt energieffektiviseringsutredningens slutbetänkande, ”Vägen till ett energieffektivare Sverige” på remiss från Näringsdepartementet. Remisstiden sträcker sig till och med den 31 januari 2009. Staden har medgetts visst anstånd med att inkomma med svar.

En sammanfattning av remisserna bifogas ärendet. Slutbetänkandet i sin helhet finns att läsa på <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/115855> . Energimyndighetens rapport finns på <http://www.swedishenergyagency.se>

Energimyndighetens rapport ”Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning”

Regeringen har uppdragit åt Energimyndigheten att föreslå verktyg för offentlig upphandling av energirelaterade produkter utifrån produktens miljöprestanda respektive tjänster och under beaktande av kostnadseffektivitet (N 2007/3478/E). Uppdragets övergripande syfte är att identifiera verktyg och övriga åtgärder som sammantagna främjar offentlig upphandling av energieffektiv utrustning och därmed i förlängningen bidrar till omställningen till ett hållbart samhälle.

Energimyndigheten har till regeringen lämnat sin slutredovisning och rapport ”Våga vara bäst! Upphandling av energieffektiva produkter i svensk offentlig sektor”. Frågor som diskuteras i rapporten är bl.a. följande:

- Hur får vi ökad spridning av existerande energieffektiva produkter och system i den offentliga sektorn?
- Hur kan den offentliga sektorn hjälpa till att förändra marknaden för dessa produkter utanför den offentliga sektorn?

I anknytning till dessa frågor diskuteras problemet med att få in tillräckligt bra krav i offentliga ramavtal och samtidigt öppna för flera leverantörer, hur arbetet med energieffektivisering i den offentliga sektorn kan koordineras bättre samt behovet av förbättrad upphandlingsstatistik avseende nyckeltal för energi. Vidare konstateras i rapporten att samordning och harmonisering av upphandlingskriterier och krav bör förbättras.

Energimyndighetens rapport innehåller, i sammanfattad form, följande förslag:

1. Att regeringen fattar beslut om bindande krav för statliga myndigheter och verk att handla upp produkter som minst uppfyller baskraven enligt Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier eller likvärdiga kriterier för energieffektiva produkter. Då kriterier saknas, eller är olämpliga, bör livscykelkostnadsanalyser (LCC-analyser) tillämpas vid upphandlingar. Energimyndigheten anser att detta förslag kan genomföras utan lagstiftning och att formerna för detta förslag bör preciseras vidare utifrån befintliga regelverk och styrmedel.
2. Att uppdra åt Energimyndigheten att med hjälp av frivilliga avtal inom ramen för program riktade till kommuner och landsting få dessa att åta sig att upphandla enligt samma kriterier som den statliga sektorn. Energimyndigheten anser att detta kan ske inom ramen för myndighetens arbete med ”Uthållig kommun”.
3. Att en förstudie initieras för att utreda nyttorna med, verktygen för och samordningen av produktrelaterad energistatistik. Att innehåll i detta förslag preciseras vidare och koordineras inom Energieffektiviseringsutredningen. Som ansvarig myndighet för central rapportering av upphandlingsstatistik till EU

föreslår Energimyndigheten att detta utredningsuppdrag ges till Konkurrensverket.

4. Energimyndigheten anser att det är av stor vikt att en bedömning görs av det samlade statistikbehovet inom energieffektiviseringsområdet när energieffektiviseringsutredningen är klar. Energimyndigheten utgår från att myndigheten ges ett uppdrag för att samordna energieffektiviseringsutredningens förslag, inkluderande den offentliga sektorns energianvändning och de förslag som tas fram av Naturvårdsverket för energirelaterad redovisning inom det statliga miljöledningssystemet, när utredningens betänkande presenteras.
5. Att Miljöstyrningsrådet ges utökad uppdrag att där så är tillämpligt anpassa svenska upphandlingskriterier mot internationella, framför allt med den danska Elsparfonden och övriga nordiska länder. Dessa kriterier bör baseras på internationella standarder och kriteriesystem.
6. Energimyndigheten avser att i samverkan med Miljöstyrningsrådet anordna en nationell konferens om energieffektivisering i den offentliga sektorn.
7. Att Energimyndigheten ges i uppdrag att ansvara för strategisk samordning, utveckling, uppföljning och revision av offentliga sektorns energiarbete. Samordning sker även med aktiviteter riktade till konsumenter och företag.
8. Att utvidga Miljöstyrningsrådets nuvarande uppdrag, att ta fram underlag som kan användas för utbildning av aktörer inom offentlig sektor, i relation till den utökade användning som regleringen innebär. Dessutom uppdras åt Miljöstyrningsrådet att systematiskt samla in erfarenheter från sitt arbete med information och kommunikation av upphandlingskriterier för energirelaterade produkter och återföra dessa till Energimyndigheten och andra berörda aktörer.

Energimyndigheten betonar att flera av frågeställningarna som tas upp i rapporten är beroende av vilka förslag som lämnas i energieffektiviseringsutredningen och att myndighetens förslag ytterligare kan behöva samordnas och i vissa avseenden preciseras i utredningens fortsatta arbete. De framlagda förslagen har i rapporten konsekvensanalyserats i följande hänseenden:

- Miljömässiga konsekvenser
- Kostnader för nya stödfunktioner
- Konsekvenser på småföretag
- Konsekvenser på berörda statliga myndigheter
- Konsekvenser på regelförenklingsmålet

Effekter av frivilliga avtal inom ramen för program riktade till kommuner och landsting ingår inte i rapporten.

Energieffektiviseringsutredningens slutbetänkande, "Vägen till ett energieffektivare Sverige" (SOU 2008:110)

Energieffektiviseringsutredningen, som har haft regeringens uppdrag att föreslå hur EG:s energieffektiviseringsdirektiv ska genomföras i Sverige, har lämnat sitt slutbetänkande "Vägen till ett energieffektivare Sverige". Utredningen har också lämnat ett delbetänkande, "Ett energieffektivare Sverige".

I slutbetänkandet redovisas de slutliga övervägandena om hur EG-direktivet bör införas i Sverige samt om de specifika frågor i övrigt som utredningen haft att behandla. Enligt direktivet ska medlemsländerna anta vägledande nationella energieffektivi-

seringsmål om minst 9 procent av den slutliga energianvändningen till år 2016. Utöver detta mål finns också mer övergripande nationella och internationella besparingsmål med högre ambition.

I utredningen föreslås ett antal åtgärder inom sektorerna bostads- och service-sektorn, industrisektorn, transportsektorn och den offentliga sektorn. Därutöver lämnas vissa förslag angående statistik, utbildning och några andra följdförslag av mindre betydelse för Stockholms stad. De förslag som läggs för åtgärder inom offentlig sektor föreslås bara vara obligatoriska för de statliga myndigheterna. Utredningen föreslår att kommuner och landsting erbjuds att teckna särskilda energieffektiviseringsavtal med staten.

Utredningen beräknar att de förslag som lämnas samt vissa redan beslutade åtgärder leder till en energieffektivisering motsvarande ca 12-14 procent slutlig energianvändning eller 17-18 procent primär energianvändning.

De åtgärder som föreslås inom bostads- och servicesektorn avser följande:

- Förstärkta statliga stöd till energieffektivisering i byggnader
- Skärpta byggregler
- Utvärdering av energideklaration av byggnader
- Fortsatt främjande av energitjänster
- Utökad satsning på teknikupphandling och marknadsintroduktion
- Effektivare fjärrvärme
- Individuell energimätning i flerbostadshus

Inom energisektorn föreslås bl.a. att energirådgivningen till mindre och medelstora företag stärks. Det föreslås att regionala energikontor, kommunala energi- och klimatrådgivare, länsstyrelserna och energitjänstföretagen bör involveras i detta arbete.

Inom transportsektorn föreslås åtgärder avseende följande:

- Förstärkt koldioxidkomponent i fordonsskatten m.fl. skattefrågor
- Samhällsplanering för effektivare transporter
- Bindande utsläppskrav
- Gemensamt koncept för sparsam körning av arbetsmaskiner m.m.

Utredningen konstaterar att de styrmedel som föreslås kommer att innebära ökade kostnader för staten motsvarande 2,4 miljarder kronor per år.

Utredningen föreslår att förslagen finansieras genom en höjning av produktions-skatterna för vattenkraft och kärnkraft med i storleksordningen 1 mdkr i kombination med en höjning av energiskatterna för el och bränslen motsvarande 1 kWh. Utredningen avser inte att förslaget ska leda till någon förändring av skattebelastningen för de företag som omfattas av kvotplikt i EU:s system för handel med utsläppsrätter.

Frivilliga avtal mellan kommuner och staten

Frivilliga avtal mellan kommuner och staten som ett sätt att bredda arbetet med energieffektivisering föreslås i både Energimyndighetens rapport och utredningens slutbetänkande. Avtalen föreslås vara ett sätt att uppfylla EG-direktivets krav på den offentliga sektorn som ett föredöme, utan att behöva ålägga kommunerna ett åtagande lagstiftningsvägen.

Avtalen föreslås innebära att kommunerna ska göra en översiktlig kartläggning av energianvändningen. Detta kommer att ligga till grund för en energieffektiviseringsstrategi och sedermera ett avtal.

I avtalet ska kommunen precisera vilka åtgärder som kommer att genomföras och vilka mål som ska nås. Kommunen ska årligen redovisa hur energianvändningen utvecklas, samt redovisa mål och resultat till allmänheten t.ex. via en hemsida.

Kommunen ska också åta sig vissa åtgärder i samband med offentlig upphandling. Kommunen kan välja 2 av 6 åtaganden som framgår av EG-direktivet (2006/32/EG) om effektivare energianvändning och energitjänster. Vad åtgärderna innebär mer

exakt är svårt att avgöra utifrån EG-direktivet men de innefattar bl.a. krav på att inköp av utrustning och fordon ska ske utifrån energieffektivitet samt att befintlig utrustning som ägs av kommunen ska bytas ut eller modifieras i enlighet med detta. Därutöver finns krav avseende fastighetsförvaltning t.ex. avseende att utnyttja energibesiktningar och genomföra de därav följande kostnadseffektiva rekommendationerna.

I Energimyndighetens rapport föreslås också att det i kommunens åtaganden ska ingå att upphandla enligt samma krav som de statliga myndigheterna, vilket innebär i enlighet med Miljöstyrningsrådets krav.

Statens åtagande i avtalet avser framför allt support, kompetensutbyggnad samt informationsspridning.

BEREDNING

Ärendena har remitterats till stadsledningskontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, trafik- och renhållningsnämnden, AB Familjebostäder, AB Svenska Bostäder och AB Stockholms hem. Samtliga har lämnat kontorsyttranden på grund av den korta remisstiden. Trafikkontoret har lämnat två separata remissvar över de båda ärendena.

Ärendet ”Offentlig upphandling av energirelaterad utrustning” (dnr 315-2777/2008) har även remitterats till serviceförvaltningen som inkommit med ett kontorsyttrande.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 7 januari 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Energimyndighetens rapport

Stadsledningskontoret delar Energimyndighetens uppfattning att det behövs en samordning av de krav som ställs i upphandlingar inom Sverige, men också internationellt. Kontoret delar också uppfattningen att det är viktigt att samordna de insatser som görs hos offentliga myndigheter med insatser riktade mot privata aktörer och konsumenter. I de fall den offentliga sektorn inte är en stor köpare riskerar insatserna annars att vara verkningslösa på en allt mer global marknad.

Stadsledningskontoret vill betona att förutom vid utformningen av energirelaterade krav så finns också ett stort behov av stöd och support vid utvärdering och uppföljning av kraven.

Kontoret vill också framhålla att även om behovet av ökad samordning och harmonisering inom området är stort, så måste upphandlingsarbetet och därtill hörande affärsrelationer präglas av flexibilitet och handlingsfrihet. Varje enskild upphandling genomförs under specifika förutsättningar vad gäller exempelvis affärens omfattning, avtalslängd, konjunkturläge och marknadssituation i övrigt. Enligt stadsledningskontoret är det därför viktigt att beslut om vilka krav och kriterier som ska användas fattas av den upphandlande myndigheten. På så sätt kan olika krav och kriterier anpassas så att de sammantaget ger bästa resultat i varje enskild affär.

Inför Miljöstyrningsrådets kommande arbete finns anledning att betona vikten av att standarder och upphandlingskriterier i högre grad utvecklas så att de är tillämpliga inom tjänstesektorn. Detta då Stockholms stad med flera, i allt större omfattning köper komplexa tjänster framför enskilda produkter. Redan idag tillämpar dock staden Miljöstyrningsrådets kriterier i de fall dessa är tillämpliga.

Energieffektiviseringsutredningens slutbetänkande

Stadsledningskontoret har inget att erinra mot utredningens principiella utgångspunkter.

Stadsledningskontoret förordar förslaget om fortsatt och utvidgat statligt stöd till energieffektiviseringar i byggnader, framför förslaget om skattereduktion enligt ROT-avdragsförebild. Kontorets farhåga är att avdragsmodellen inte kommer att vara lika teknikdrivande som bidragsmodellen eftersom incitament att välja annat än den billigaste och minst energieffektiva tekniken saknas.

Stadsledningskontoret är positivt till skärpta byggregler avseende energihushållningskrav. Stockholm stads tidigare program för miljöanpassat byggande har tagits över av Kretsloppsrådet och Miljöstyvningsrådet för revidering och nationell lansering. Stadsledningskontoret förutsätter att skärpta byggregler stäms av mot ett nationellt program för miljöanpassat byggande.

I anslutning till förslaget om individuell mätning av varmvatten vid ny- och ombyggnad av byggnader som rymmer bostäder vill stadsledningskontoret betona att här behövs en vidare utredning kring om/hur en mätning kan leda till en debitering och hur en vinstdelning i så fall kan ske mellan fastighetsägaren och den boende.

Stadsledningskontoret stödjer även förslaget om att Energimyndigheten ges i uppdrag att arbeta med kompetensförstärkning, upphandlingsstöd och informationsspridning om energitjänster. Stockholm stad har sedan flera år inrättat en liknande funktion, "Energicentrum", som fungerar som stöd för förvaltningar och bolag i strävandet att energieffektivisera.

Utredningen framhåller fjärrvärmens utveckling och bidragande till förbättrad miljö. Stadsledningskontoret delar utredningens syn på ytterligare potential till förbättrad energieffektivisering via fjärrvärmeutbyggnad, men konstaterar att utredningen inte uppehåller sig vid vilken sorts energi som producerar fjärrvärmens. Utredningen borde ha diskuterat fördelen att producera värme genom förnybara energikällor jämfört med fossila. Energieffektiviseringsvinsten är inte annars given. Elmarknaden är idag nationell, medan fjärrvärmemarknaden är lokal. Utredningen hade kunnat uppehålla sig vid lagstiftningsåtgärder som stimulerat till ökad konkurrens mellan lokala producenter.

Frivilliga avtal mellan kommuner och staten

Stadsledningskontoret anser att ett samarbete mellan kommunerna och de statliga myndigheterna är önskvärt och att frivilliga avtal kan vara en väg att gå. Det är dock avgörande att avtalen beaktar kommunernas olikheter och skapar förutsättningar för att ta avstamp i det arbete som redan bedrivs lokalt. Det är också viktigt för Stockholms stads del att de större kommunernas särskilda förhållanden inte glöms bort.

I den del som avser resultatuppföljning och rapportering vill stadsledningskontoret påtala vikten av att avtalet inte leder till ökad administration. Den efterfrågade informationen bör i största möjliga grad kunna hämtas ur befintlig statistik och befintliga system, alternativt så bör en samordning ske i hur system för informationsinhämtning kan skapas.

Avseende de krav som kommunerna ska åta sig att följa, och som återfinns i EG-direktivet om effektivare energianvändning och energitjänster, anser stadsledningskontoret att kommunerna behöver få vägledning i hur dessa ska tolkas och att detta behöver klargöras innan ett avtal kan skrivas.

Sammanfattande synpunkter

Stadsledningskontoret delar i stora delar såväl utredningens som Energimyndighetens uppfattningar. I vissa avseenden lämnar dock rapporten och utredningen förslag som inte är fullt ut samstämmiga. Kontoret förutsätter att dessa oklarheter kommer att elimineras i den fortsatta beredningen av ärendet.

Kontoret anser slutligen att de åtgärder som presenteras bör leda till besparingar och effektiviseringar och att en finansiering genom skattehöjningar därmed inte borde behövas.

Miljöförvaltningen

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 15 januari 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen fokuserar sitt svar på slutrapporten.

En av de viktigaste punkterna i EU-direktivet gäller **staten som föregångare**. Ett lämpligt sätt att uppfylla detta är att staten i sina egna byggnader konsekvent genomför besiktningsmannens förslag i samband med energideklarationen. Ett annat sätt att vara föregångare är att, som Energimyndigheten föreslår, ställa bindande energikrav vid statlig upphandling.

Utredningen föreslår att Energimyndigheten ges i uppdrag att arbeta med kompetensförstärkning, upphandlingsstöd och informationsspridning om

Energitjänster, till exempel EPC, gentemot beställare. Förvaltningen instämmer i att behovet av stöd till beställare fortfarande är stort. Framförallt kommunernas ansvariga för den juridiska behandlingen i den här typen av frågor behöver en utbildning om EPC. Det finns en utbredd uppfattning att beställaren avhänder sig kontroll och binder upp sig för lång tid. Med rätt typ av avtal mellan beställare och energitjänstföretag behöver inte kontrollen vara något problem. De långa tiderna är en förutsättning för EPC processen (besiktning, upphandling, uppföljning och drift under garantiperioden). Dessa skiljer sig från vanliga entreprenader och kräver anpassning från beställarens sida. Dessa och andra frågor behöver tas upp i utbildningarna.

Offentlig upphandling kan vara ett kraftfullt styrmedel, men de oklarheter som rått i förhållande till LoU angående möjligheten att ställa krav på energieffektivitet vid upphandling har gjort många inköpare tveksamma. Varför ställa krav som innebär både merarbete och risk för juridiska problem. Förvaltningen anser att staten borde se över LoU (som numera benämns 2007:1091) så att den anpassas till dagens behov med avseende på energieffektivitet.

Förvaltningen anser att **samhällsplaneringens** roll, utöver transporter, saknas i utredningen. Detta är ett av kommunens viktigaste instrument. Kommunen kan idag bara ställa krav på energieffektivitet i det fall kommunen äger marken. Lagen borde ändras så att krav på energieffektivitet även kan ställas i detaljplanen.

Förslaget om **individuell energimätning** för varmvatten i flerbostadshus bör kompletteras med krav på debitering. Stockholm utvecklar för närvarande debiteringsavtal. Även om värmemätning för uppvärmning för närvarande inte är lika ekonomisk som varmvattenmätning och debitering så är potentialen stor och staten bör därför stödja en utveckling av sådana mätsystem.

I stort sett delar förvaltningen de förslag om **frivilliga avtal** mellan stat och kommun som utredningen lägger fram. Förvaltningen vill särskilt betona ansatserna med avtal som är anpassade till den enskilda kommunens förutsättningar. *”Utredningen bedömer dock som mer lämpligt att kommunerna, inom en yttre ram som regleras i avtalen, själva får anpassa sina åtgärder till de egna förutsättningarna.”*

Utredningen föreslår vidare att den yttre ramen t.ex bör innefatta ett slutligt besparingsmål och ett delmål samt regler om ansvarig person, energikartläggning, energieffektiviseringsplan, livscykelkostnadskalkylering, kunskapspridning och rapportering av resultat.

Förvaltningen vill framföra att Stockholm redan har mål både för staden i stort och för stadens egna byggnader. Det senare målet är 10% energibesparing till 2011. Staden har också andra aktiviteter som ligger i linje med förslaget om frivilliga avtal bland annat ett energicentrum som skall stödja förvaltningar och bolag i deras effektiviseringssträvande. Ett annat av energicentrums uppdrag är att kartlägga stadens egen energianvändning. Stockholm delar gärna med sig av sina erfarenheter.

Förvaltningen anser att ett fungerande avtal inte bara skall tillgodose en flexibilitet på kommunsidan utan också i statens åtagande. I avtalsförslaget som det ser ut i bilaga 6 saknas till exempel teknikupphandling, e-nyckeln anpassad för kommunala behov och en möjlighet att effektivt utnyttja Boverkets databas Gripen genom tillgång till interfacet Svanen. Det senare för att kommunen skall kunna uppfylla kravet på energikartläggning. En ytterligare aktivitet som staten skulle kunna stödja inom ramen för frivilliga avtal är ”skyltfönster” eller demoanläggningar för energieffektiv teknik. För Stockholm är detta ett viktigt verktyg som använts i Hammarby sjöstad och nu är aktuellt i Norra djurgårdsstaden.

Transporter inom kommuner har utredningen behandlat alltför kortfattat och översiktligt. Detta är ett mycket viktigt område som växer okontrollerat och därmed växer även miljöproblemen från denna sektor. Förvaltningen anser att det återstår en hel del att göra inom denna sektor.

Den rådgivande funktion som föreslås ligga på Energimyndigheten bör delvis kunna läggas ut på enskilda kommuner med speciell kompetens. De kan därmed få ansvar för regional eller nationell informationsspridning. Ett sådant exempel är aktiviteten miljöbilar vid miljöförvaltningen i Stockholms stad som redan nu fyller en sådan funktion med rådgivning mot resten av landet.

Förvaltningen anser sammanfattningsvis att större krav bör ställas på staten till exempel

gällande upphandling energideklarationer mm samt ett flexibelt och bättre ekonomiskt stöd till kommunerna inom ramen för frivilliga avtal.

Trafikkontoret

Trafikkontorets kontorsyttrande daterat den 22 december 2008 har i huvudsak följande lydelse.

Konsekvenserna för de verksamheter som sorterar under trafikkontoret har behandlats mycket översiktligt. Exempelvis så nämns en sådan central uppgift som offentlig belysning i utomhusmiljöer nästan inte alls. Fokus ligger i stället på installationsutrustning i byggnader. Konsekvenser för verksamheter utanför rapportens område måste beaktas innan eventuella krav slås fast.

Då inte Miljöstyrningsrådets arbete med att förändra sina skall krav är färdigt och inte heller energieffektivitetsutredningen kunnat beaktas är det svårt att bedöma Energimyndighetens förslag. Detta gör att förslaget krav bör införas successivt och med frivillighet som grund. För kommunernas räkning anger ju också rapporten frivilliga avtal inom t.ex. ”Uthållig kommun” som möjliga vägar att gå.

Resursbehov och administrativa kostnader för ett införande av förslaget bör utvärderas nog.

Trafikkontoret

Trafikkontorets kontorsyttrande daterat den 14 januari 2009 har i huvudsak följande lydelse.

När det gäller energibesparing så anser trafikkontoret att utredningens intentioner om energibesparing går i rätt riktning. Trafikkontoret har dock högre målsättning med avseende på energibesparing än vad som beskrivs i remissen.

På frågan om energieffektiviseringsavtal kan slutas mellan staden och staten så anser kontoret att det kan vara en god idé. De potentiella avtalsförslagen måste remitteras till de berörda förvaltningarna och bolagen inom staden. Dessa måste också ges utrymme till påverkan av avtalens innebörd.

Serviceförvaltningen

Serviceförvaltningens kontorsyttrande daterat den 2 januari 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Serviceförvaltningen delar i huvudsak energimyndighetens syn på de problem och möjligheter som finns vid upphandling av energieffektiva produkter. Framför allt vad gäller behovet av ökad stöd och support kring framtagning och tillämpning av standarder, upphandlingskriterier och krav inom energieffektiviseringsområdet. Förvaltningen menar att det ofta inte är tillgången till krav och kriterier som utgör ett problem, utan snarare hur dessa ska tillämpas och följas upp. Här behövs utökad tillgång till juridiskt och tekniskt stöd samt marknadskunskap.

Inom de områden serviceförvaltningen har i uppdrag att genomföra upphandlingar görs alltid en bedömning av vilka krav som är lämpliga ställa. I den mån Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier är tillämpliga används dessa och serviceförvaltningens upphandlingsverksamhet är också representerad i det referensgruppsarbete som rådet bedriver inom olika varu- och tjänsteområden. Här finns anledning att betona vikten av att standarder och upphandlingskriterier i högre grad utvecklas så att de är tillämpliga inom tjänstesektorn. Detta då Stockholms stad med flera, i allt större omfattning köper komplexa tjänster framför en-

skilda produkter. Serviceförvaltningen ser därför positivt på att Miljöstyrningsrådet får ett fortsatt och utökat uppdrag vad gäller arbetet med upphandlingskriterier och support kring dessa.

Slutligen vill serviceförvaltningen framhålla att även om behovet av ökad samordning och harmonisering inom området är stort, så måste upphandlingsarbetet och därtill hörande affärsrelationer präglas av flexibilitet och handlingsfrihet. Varje enskild upphandling genomförs under specifika förutsättningar vad gäller exempelvis affärens omfattning, avtalslängd, konjunkturläge och marknadssituation i övrigt. Enligt serviceförvaltningen är det därför viktigt att beslut om vilka krav och kriterier som ska användas fattas av den upphandlande myndigheten. På så sätt kan olika krav och kriterier anpassas så att de sammantaget ger bästa resultat i varje enskild affär.

AB Familjebostäder

AB Familjebostäders kontorsyttrande daterat den 12 januari 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Familjebostäder har i sitt remissvar begränsat sig till att behandla de åtgärdsförslag som direkt berör bolagets verksamhet.

Bostads- och servicesektorn

- Förstärkta statliga stöd till energieffektivisering i byggnader

Utredningen föreslår att nuvarande bidrag till bl.a. konvertering från direktverkande elvärme behålls. Vidare föreslås att nya bidrag införs för andra strategiska energieffektiviseringsåtgärder i byggnader, som energieffektiva ventilationssystem och energieffektiviserande styr- och reglerutrustning.

Utredningen föreslår även ett bidrag för projektering och upphandling av sådana åtgärder i hyreshus, som rekommenderas i energideklarationer enligt lagen om energideklaration för byggnader (2006:985).

Familjebostäder stödjer de föreslagna åtgärderna mot bakgrund av att ekonomiskt statligt stöd till energieffektivisering i byggnader bör ge påtagligt ökade möjligheter att nå det nationella energieffektiviseringsmålet om 20 % till år 2020. Bolaget anser att tyngdpunkten på ekonomiskt statligt stöd för energieffektivisering bör ligga på bidrag för åtgärder för att utveckla och marknadsintroducera ny energieffektiv teknik.

- Skärpta byggregler

Utredningen föreslår att Boverket får uppdrag att utvärdera gällande krav för nybyggnad och vid behov föreslå förändringar, samt att energihushållningskrav i samband med ombyggnad införs.

Familjebostäder anser att det finns en stor energibesparingspotential om energieffektivitetsåtgärder genomförs i samband med större ombyggnationer. En fördel med krav på energihushållning för ombyggnationer är att sådana krav bör kunna balansera kortsiktiga ekonomiska intressen mot långsiktigt lönsamma energieffektiviseringsåtgärder.

För att ett eventuellt regelverk för energisparkkrav vid ombyggnader skall kunna införas, krävs dock att begreppet ombyggnad definieras noga och särskiljs från t.ex. sedvanligt underhåll, så att underhåll inte skjuts upp på grund av att fastighetsägare inte anser sig ha råd med tvingande energieffektiviseringsåtgärder.

Oaktat beskrivna svårigheter, anser Familjebostäder ändå att Boverket bör få ett uppdrag att föreslå energihushållningskrav i samband med ombyggnad. Uppdraget bör dock innebära att Boverket särskilt får genomlysna de problem som kan förknippas med införandet och anpassa sitt förslag i syfte att minimera dessa.

När det gäller utvärdering av gällande energikrav för nybyggnation anser Familjebostäder att en utvärdering är nödvändig, men att den bör kompletteras med ett uppdrag att ta fram ett regelverk för den redan nu lagstadgade uppföljningen av byggnaders energianvändning. I dagsläget är uppföljningsmetoden för energianvändning i nybyggnation inte preciserat i Boverkets byggregler (BBR) och inte heller är det preciserat vilka följderna blir om energiprestanda inte uppnås. Familjebostäder anser att Boverket bör få i uppdrag att förtydliga dessa två aspekter.

- Energideklaration av byggnader

Utredningen föreslår att en oberoende utvärdering av systemet med energideklaration ska genomföras senast 2010. Familjebostäder är i stort sett klar med energideklareringen av hela beståndet och betraktar en utvärdering som ett naturligt nästa steg och ställer sig således bakom förslaget.

- Fortsatt främjande av energitjänster

Utredningen föreslår att Energimyndigheten ges i uppdrag att arbeta med kompetensförstärkning, upphandlingsstöd och informationsspridning om energitjänster. Familjebostäder ställer sig visserligen positiv till förslagen, men anser att det är ännu mera angeläget att det först utarbetas branschgemensamma riktlinjer för mätning och verifiering av idag förekommande energitjänster som t.ex. Energy Performance Contracting (EPC).

- Teknikupphandling och marknadsintroduktion

Utredningen föreslår att Energimyndigheten ges i uppdrag att utöka satsningen på teknikupphandling och marknadsintroduktion av energieffektivisering inom bostads- och service-sektorn.

Familjebostäder anser att teknikupphandling och marknadsintroduktion är av stor betydelse för att nå de uppsatta nationella energimålen. Tidigare erfarenheter av teknikupphandling inom bostadssektorn har t ex bidragit till stora energieffektiviseringar vid användande av vitvaror och tvättstugeutrustning.

- Individuell energimätning i flerbostadshus

Utredningen föreslår att krav på individuell mätning av varmvatten ska införas vid ny- och ombyggnad av byggnader som rymmer bostäder.

I ett försöksprojekt, finansierat av Energimyndigheten, i ett av två identiska hyreshus ägda av Familjebostäder har individuell mätning och debitering av värme och varmvatten införts. Effekten av försöket visade att skillnaden i total energianvändning mellan de två identiska byggnaderna uppgick till 18%. Försöket visade även att skillnaden i värmeanvändning mellan de två byggnaderna var större än skillnaden i varmvattenanvändning.

Familjebostäder anser därför att kravet på individuell mätning i ny- och ombyggnad av byggnader som rymmer bostäder även ska omfatta krav på individuell debitering. Därigenom ges berörda hyresgäster utöver information om energianvändning även ekonomiska incitament för energibesparing.

Familjebostäder anser även att krav på individuell mätning och debitering av varmvatten för byggnader som rymmer bostäder ska kompletteras med krav på individuell mätning och debitering av värme. I ett normalhushåll utgör uppvärmning en större del av den totala energianvändningen jämfört varmvattenanvändning. Därför ligger den största besparingspotentialen i att införa mätning och debitering för både värme- och varmvattenanvändning.

Den offentliga sektorns särskilda ansvar

- Det allmänna, genom stat, kommuner och landsting bör enligt utredningen vara förebild inom energieffektiviseringsområde. Utredningen föreslår att den offentliga sektorn ska visa vägen för andra aktörer genom bl.a. statliga och kommunala energieffektiviseringsprogram. Vidare föreslår utredningen att Naturvårdsverket ges i uppdrag att integrera det statliga energieffektiviseringsprogrammet i miljöledningssystemen. Utredningen föreslår att kommuner och landsting erbjuds att teckna särskilda energieffektiviseringsavtal med staten. Enligt utredningen bör Energimyndigheten fungera som statens representant i detta arbete.

Familjebostäder är miljöcertifierat enligt ISO 14001 och har en miljöpolicy som uttrycker de intentioner och riktlinjer som Familjebostäders ledning har när det gäller bolagets miljöarbete. I miljöpolicyen anges bland annat att Familjebostäder "arbetar aktivt med att ta miljöansvar utöver gällande lagstiftning". Att det allmänna ska vara förebild inom energieffektiviseringsområdet ligger därför helt i linje med Familjebostäders ambitioner.

De allmännyttiga bostadsföretagen har stora möjligheter att verka som förebilder inom energieffektiviseringsområdet. Det är dock viktigt att poängtera att nya tekniker i många fall kan vara initialt väldigt kostsamma och följaktligen olönsamma ur ett företagsekonomiskt perspektiv. Därför kan ekonomiskt statligt stöd vara en grundförutsättning för att pilotprojekt och utvecklingsprojekt kan komma till stånd.

Familjebostäder anser även att det är viktigt att kommunala energieffektiviseringsprogram eller energieffektiviseringsavtal ska vara frivilliga att ansluta sig till. Orsaken är att olika verksamheter har kommit olika långt i energieffektiviseringsarbetet och har olika nytta av program eller avtal.

AB Stockholmshem

AB Stockholmshems kontorsyttrande daterat den 19 januari 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Som svar på rubricerad remiss får Stockholmshem lämna följande svar.

Remissvaret har inte behandlats i Stockholmshems styrelse utan anmäls i efterhand.

Hos Stockholmshem är energifrågan högt prioriterad och bolaget arbetar mycket aktivt med att på kort och lång sikt få ner energiförbrukningen.

Vid den interna remissen i bolaget har vi konstaterat att Stockholmshem i huvudsak kan instämma i Familjebostädernas remissvar beträffande förslagen.

Stockholmshem har därutöver följande synpunkter.

- **Skärpta byggregler**

Det är viktigt att begreppet ombyggnad definieras noga och vilka typer av fastigheter som ska omfattas av kraven vid ombyggnad. Det är således väsentligt att man tar hänsyn till de bevarandekrav som finns för olika typer av kulturklassade byggnader och de speciella svårigheter som uppstår vid energisparåtgärder i dessa.

Det är angeläget att en utvärdering av gällande energikrav kommer till stånd liksom att regelverket angående uppföljningen av energianvändningen preciseras. Inom branschen pågår ett arbete i dessa frågor och det vore en stor fördel om Boverket ges i uppdrag att samarbeta med branschen om hur frågorna ska lösas.

- **Fortsatt främjande av energitjänster**

Energimyndigheten föreslås få i uppdrag att arbeta med kompetensförstärkning, upphandlingsstöd och informationsspridning om energitjänster. I ett läge när byggbranschen börjar ta energifrågorna på största allvar, finns stor risk att det snabbt uppstår brist på kompetent personal. För Stockholmshems del, med en idag välfylld kassa, bedöms denna risk vara väsentligt mycket större än bristen på kapital, varför EPC-lösningar inte är aktuella för bolagets del.

- **Individuell mätning i flerbostadshus**

Stockholmshem anser att förslaget om åtgärder för individuell mätning av varmvattenförbrukning bör genomföras vid ny- och ombyggnation. Bolaget är däremot tveksamt till att införa individuell mätning och debitering av värme. Orsaken till detta är flera. Det föreligger fortfarande svårigheter att på ett rättvist sätt mäta värmeåtgången i olika bostäder i flerfamiljshus. Enligt vår bedömning står inte heller kostnaderna för en sådan mätning i paritet med den energisparvinst som kan uppnås. Det finns också en risk att hyresgästerna, i ett läge med valfrihet att själv välja inomhustemperatur, kommer att öka sin värmekomfort vilket kan innebära ökad energiåtgång i stort.

AB Svenska Bostäder

AB Svenska Bostädernas kontorsyttrande daterat den 13 januari 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Svenska Bostäder önskar avge nedanstående yttrande till rubricerad remiss. Yttrandet avser i första hand innehållet i kapitel 5 och 12. Vi har invändningar mot den korta remisstiden. Remissen ankom den 10 december 2008 och svaret ska lämnas den 15 januari 2009. Med tanke på det digra innehållet och utredningens vikt ur miljöperspektiv så kan vi bara hoppas att alla berörda remissinstanser har lyckats allokera resurser under julhelgerna för att ta ställning till innehållet.

Vi har i vårt remissvar valt att ha huvudfokus på frågan om individuell mätning och debitering av varmvatten. Anledningen är att vi står i begrepp att ta ställning till ett införande och

tycker man i utredningen har missat att belysa viktiga konsekvenser vid ett införande. Vi inleder remissvaret med denna fråga.

Individuell mätning och debitering, kap 12

Svenska Bostäders ställningstagande avseende individuell mätning och debitering (IMD) av varmvatten

Mät och debitera varmvatten i så stor del av beståndet som möjligt om det är ekonomiskt försvarbart. Presentation av förbrukningsuppgifter bör ske så att hyresgästen när som helst har tillgång till dem. Debitering bör ske månadsvis, baserad på faktiskt förbrukning.

För att kunna införa IMD av varmvatten behövs ett antal förberedelser göras, som t ex

- Fastställa omfattning – I hur stor del av beståndet är det möjligt att införa IMD och i hur många lägenheter kommer fler än en varmvattenmätare att behövas?
- Fastställa debiteringsmodell
- Skapa administrativa rutiner
- Skapa tekniska rutiner
- Skapa rutiner för felavhjälpning och underhåll
- Testa koncept i pilotprojekt
- Säkerställ möjlighet till leverantörsberoende genom öppna gränssnitt
- Energimässiga och ekonomiska konsekvenser

Kommentarer till utredningen avseende IMD (sid 60 och kap 12)

Enligt direktivet ska utredningen utreda konsekvenserna av samt presentera förslag på krav på individuell mätning och debitering av tappvarmvatten respektive av el i flerbostadshus.

Utredningen föreslår mot bakgrund av sina överväganden, att krav på individuell mätning av varmvatten ska införas för ny- och ombyggda flerbostadshus, när det inte är oskäligt. De överväganden som redovisas är Sandberg, Bernotats rapport ”Individuell mätning och debitering i flerbostadshus” och att ”Boverket föreslog år 2005 att individuell varmvattenmätning bör ske för nybyggnad, och år 2008 att det bör ske för såväl ny- och ombyggnad”. Utan att ange några argument varför så anges att ”utredningen delar Boverkets uppfattning och menar att det är befogat att ställa generella krav på individuell mätning av varmvatten för såväl nybyggda som ombyggda flerbostadshus”.

Vidare föreslås att debitering av el hos hushåll i flerbostadshus ska baseras på individuell mätning av elanvändningen i lägenheterna. I utredningen nämns också IMD av värme, men inga krav på IMD föreslås här.

IMD av värme

Svenska Bostäder samtycker till att inte ställa krav på IMD av värme på grund av att vi anser att individuell värmemätning inte kan motiveras ur miljösynpunkt om fastighetsdriften är effektiviserad. I en rätt injusterad byggnad där temperaturen är 20-21°C finns ingen, eller mycket liten, besparingspotential. En del hyresgäster kommer att vilja ha 22-23°C och en del kommer att nöja sig med 19°C. Individuell värmedebitering innebär förvisso ökad valfrihet för hyresgästerna, men liten sannolikhet till minskad miljöbelastning och avsaknad av incitament för fastighetsägaren att energieffektivisera.

IMD av varmvatten

Det är uppenbart att det finns en potential till minskad miljöbelastning inom flerbostadshussektorn genom införande av IMD av varmvatten. Svenska Bostäder beklagar därför att utredningen inte har lyckats lägga en ordentlig grund för ett brett införande.

Vi uppfattar av utredningen att det är just den individuella debiteringen av kostnaderna för varmvattenförbrukningen som kan ge betydande energibesparingar. Inte installationen av mätare i sig. Om man inte hanterar frågan om debitering riskerar utredningens förslag om införande av krav på mätning vid nyproduktion och större ombyggnader att bli ett slag i luften som leder till ökade hyror men inga större energibesparingar.

Utredningen borde ha belyst frågan om införande av individuell debitering ur ett hyresmark-

nadsperspektiv. Vem ska ha del av den ekonomiska vinsten av minskad varmvattenförbrukning? Hur ska kostnaderna för installationer, överföringssystem, debiteringssystem, administration, drift och underhåll finansieras? Hur ska frågan om mätare som inte är godkända för debitering hanteras? Hur påverkas reglerna för bostadsbidrag och socialbidrag?

Svenska Bostäder anser att om man hade tagit tag i dessa frågor ordentligt så hade man också skapat förutsättningar för en betydligt högre ambition. Det bör finnas goda förutsättningar att införa IMD av varmvatten i en ganska stor del av flerbostadshusen om spelreglerna på hyresmarknaden klargjorts.

Beträffande de lönsamhetskalkyler för IMD av varmvatten, som utredningen redovisar, har Svenska Bostäder ingen annan synpunkt än att utredningen förefaller väl optimistisk i sin bedömning av kostnaderna för installationer och drift. Vår bedömning är att det kommer att kosta betydligt mer än vad utredningen säger. Det är å andra sidan inte en helt avgörande fråga eftersom det finns en ganska stor besparingspotential.

Primärenergibegreppet (sid 20)

Svenska Bostäder är positiva till att införa primärenergibegreppet som styrmedel för miljöarbetet. För oss som är fastighetsägare skulle det vara till god hjälp om leverantörerna angav vad varje uttagen kWh motsvarar i primärenergi. Vi har sedan länge arbetat aktivt med att fasa ut fossila bränslen, både för uppvärmning, driftel och transporter. Vi har bland annat därigenom minskat utsläppen av växthusgaser med 32 % sedan 2002. Primärenergibegreppet skulle ge oss en ny möjlighet att vikta energibesparingsalternativ.

Statliga bidrag för energieffektivisering (sid 25 + 92)

Utredningen föreslår bidrag för strategiska energieffektiviseringsåtgärder i byggnader och nämner särskilt energieffektiva ventilationssystem och styr- & reglersystem samt bidrag för projektering och upphandling. Svenska Bostäder anser att det är bra att dessa åtgärder framhålls och att bidraget för projektering och upphandling kopplas till Energideklarationerna, eftersom det idag inte finns några sanktioner om man inte utför åtgärdsförslagen.

Vidare anser vi att det föreslagna alternativet med skattereduktion för energieffektiviserande investeringar är positivt.

Utredningen bör dock trycka på att sol- och vindenergi även anges som exempel på åtgärder. Detta för att stimulera en ökad utbyggnad av dessa produktionsslag, och genom ökade volymer – lägre installationskostnader få lönsamhet i dessa åtgärder. Tidigare införda bidragsformer såsom ; Stöd till konvertering av förnybara energikällor i offentliga byggnader och solvärmeanläggningar i småhus, bör även omfatta flerbostadshus för att uppnå mätbara effekter av dessa åtgärder. En stor del av detta bestånd är förvisso fjärrvärmeanslutet, men en satsning på sol- och vindenergi är ändå starkt motiverad. Framst av konkurrensskäl, möjlighet till nya fjärrvärmeanslutningar utan utbyggnad av värmeverk, samt att en betydande del av fjärrvärmeenergin härrör sig från fossila bränslen.

Hushålls- och verksamhetsel i energideklarationer (sid 26)

Svenska Bostäder stödjer inte att hushålls- och verksamhetsel omfattas av energideklarationen. Huvudorsaken är att fastighetsägaren saknar möjlighet att påverka den enskildes elanvändning. Ett annat skäl är att det är tveksamt om det av integritetsskäl är lämpligt att dokumentera hushålls- och verksamhetsel. Enligt § 9 Personuppgiftslagen får mätvärden från t.ex. individuell mätning inte användas för t ex analys av hyresgästernas förbrukning av olika media över dygnet.

Effektivare fjärrvärme (sid 26 och 93)

Utredningen föreslår energieffektiviseringskommittéer där intressenter medverkar för att t ex bättre tillvarata spillvärme. Svenska Bostäder är positiva till förslaget.

Förbättrade statistikrutiner (sid 98 och 31)

Äntligen kan vi notera att samordnad av insamling av energistatistik behövs! Vi har kommit en bit på väg i och med att SCB har börjat använda underlag från E-nyckeln, men det är absolut inte tillräckligt eftersom Energideklarationerna också har en statistikdatabas. Svenska Bostäder förordar att alla energistatistik samlas i en gemensam databas, varifrån SCB, Boverket och Energimyndigheten hämtar data.